

Kultúrne dedičstvo

Muránska planina, dnes súčasť Národného parku Muránska planina, nie je iba prírodným klenotom Slovenska, ale aj územím s bohatou kultúrnou tradíciou.

Nesie významné dedičstvo ľudového umenia, histórie a zvykov, ktoré sa formovali po stáročia a dodnes sú prítomné v každodennom živote obyvateľov.

Kultúrna identita oblasti sa zachovala v podobe jedinečných tradícií, hudby, folklóru, remesiel a sviatkov, ktoré sú hlboko zakorenené v živote miestnych komunít. Tieto prejavy sú úzko späté s každodennou prácou, napríklad pastierstvom, spracovaním dreva, železiarstvom či poľnohospodárstvom. Odzrkadľujú vzťah človeka k náročnému, no podnetnému horskému prostrediu

Región spájajú obce ako Pohronská Polhora, Pohorelá, Heľpa, Závadka nad Hronom, Polomka, Šumiac, Val'kovňa, Muráň, Muránska Huta a mesto Tisovec. Každá z nich prispieva svojim osobitým príbehom k celkovému kultúrnemu obrazu Muránskej planiny.

Kultúrne dedičstvo sa tu uchováva aj prostredníctvom rôznych tradičných podujatí, ktoré oživujú históriu a pripomínajú hodnoty predchádzajúcich generácií. Mimoriadne obľúbené sú Muránske hradné dni, ktoré sa od roku 2004 každoročne konajú priamo pri zručaninách Muránskeho hradu. Návštevníci môžu zažiť autentickú atmosféru stredoveku, historické rekonštrukcie a hudobné vystúpenia, a naplno sa vcítiť do minulosti tejto krajiny.

Folklór a tradičná kultúra

Muránska planina a priľahlé Horehronie patria medzi najživšie folklórne regióny na Slovensku. Folklór tu nie je len atrakciou pre turistov, ale prirodzenou súčasťou života. Tvoria ho ľudové piesne, tance, kroje, rozprávania, obyčaje aj zvykoslovné sprievody počas roka.

V obciach ako Heľpa, Pohorelá, Polomka či Šumiac sa dodnes konajú folklórne festivaly, ktoré priťahujú domácich aj návštevníkov zo zahraničia. Najvýznamnejším podujatím sú Horehronské dni spevu a tanca, organizované od roku 1966 v Heľpe. Tento festival patrí medzi najprestížnejšie folklórne podujatia na Slovensku a stal sa symbolom horehronskej kultúry.

Špecifikom regiónu je aj silná goralská tradícia, najmä v obciach Šumiac a Telgárt, kde si miestni obyvatelia uchovali jedinečné piesne, tance, kroje a nárečie so severnými (poľsko-rusínskymi) prvkami. Tieto tradície sú obohatené o náboženské a historické motívy, čím vzniká pestrá kultúrna mozaika, ktorá je pre „horné Horehronie“ typická

Horehronský viachlasný spev

Jedným z najvýznamnejších prejavov ľudovej kultúry Muránskej planiny a Horehronia je horehronský viachlasný spev. Ide o jedinečný fenomén, ktorý bol 7. decembra 2017 zapísaný do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO.

Horehronský viachlasný spev je výnimočný z viacerých dôvodov:

- Tvorba viachlasu – spev sa vyznačuje paralelným vedením hlasov, pričom jednotlivé hlasy sa dopĺňajú v terciových a kvintových intervaloch, často aj s jemnými „medzitónmi“, ktoré vytvárajú osobitú, silnú zvukovú farbu.
- Geografická variabilita – varianty spevu sa líšia podľa obcí. Spev zo Šumiaca a Telgártu má inú farbu tónu a spôsob ozdobovania melódie než spev z Heľpy, Pohorelej či Polomky.
- Akustika a prostredie – speváci tradične využívali horské lúky, stráne či dvorce s dobrou ozvenou. Spev je prispôbený otvorenému priestoru, takže nesie do diaľky a prirodzene „napĺňa“ krajinu.

Viachlasný spev má hlboké korene v liturgickej hudbe východného obradu, ktorá sem prišla spolu s valašskou kolonizáciou a rusínskym obyvateľstvom. Liturgia bez organu či iných hudobných nástrojov stála na sile ľudských hlasov – veriaci spievali a capella, a aby bol spev „krajší“, pridávali postupne ďalšie hlasy. Z kostola sa táto prax preniesla do každodenného života: na lúky, pri pasení oviec, na priadky, svadby aj rodinné slávnosti.

Tradícia viachlasného spievania súvisí aj s valaško-pastierskym spôsobom života a vlastnosťami ľudí, ktorí prichádzali do hôr – priebornosťou, vitalitou a silnou komunitnou spolupatričnosťou. Prostredníctvom tohto spevu ľudia vyjadrujú svoj vzťah k rodnej obci, regiónu aj k duchovnému dedičstvu predkov.

Do horehronského kultúrneho okruhu patria obce: Bacúch, Beňuš, Heľpa, Michalová, Pohorelá, Pohronská Polhora, Polomka, Šumiac, Telgárt, Val'kovňa, Vernár, Závadka nad Hronom, čím sa región prirodzene prepája s územím Muránskej planiny.

Hoci nejde o veľké územie, kultúra tejto oblasti vykazuje vysokú životaschopnosť a popularitu. Tradičné hranice regiónu sa dnes „rozmazávajú“ – repertoár i prejavy sa šíria ďalej po toku Hrona, až do Banskej Bystrice a iných miest. Horehronské piesne a spôsob spevu preberajú folklórne súbory z celého Slovenska.

Historický vývoj regiónu ovplyvnila valašská kolonizácia v 14.–17. storočí a príchod Rusínov z Karpatského oblúka. Spolu s nimi prišli nové piesne, jazykové prvky, melodika aj rytmika, ktoré sa prirodzene spojili s domácimi tradíciami. Výsledkom je hudba, ktorá má blízko k rusínskemu folklóru, no zároveň je jednoznačne „horehronská“.

Ako znie viachlasný spev?

Viachlasný spev je úzko spätý s hornatými oblasťami – ľudia zámerne vyhľadávali miesta s priaznivou ozvenou. Hudba tu plnila zábavnú, obradovú aj estetickú funkciu.

Špecifiká horehronského spevu a regiónu

Horehronský viachlasný spev je pevne spätý s konkrétnym územím. Región Horehronia je geograficky vymedzený oblasťou pri prameni Hrona na jednej strane a mestom Brezno na druhej. Zo severu ho obkolesujú Nízke Tatry, z juhu Muránska planina, Veporské vrchy a Poľana.

Pre horehronský spev sú typické:

- Otvorený, „hrdelný“ tón – najmä vo východnejších obciach (Šumiac, Telgárt), ktorý je silný, prierazný a nesie sa do diaľky.
- Forma solo–tutti – pieseň často začína sólo speváka v rýchlejšom tempe, po ktorom nastúpi celý zbor a tempo sa mierne spomalí.
- Stavanie hlasov v terciách a kvintách – nad základnou melódiou pribúdajú horné alebo spodné hlasy, ktoré vytvárajú bohaté súzvučky.
- Mikrotonálne „odchýlky“ – z pohľadu modernej temperovanej hudby by niektoré tóny pôsobili „nepresne“, v skutočnosti však tvoria charakteristickú krásu a napätie horehronského spevu. Práve tieto jemné odchýlky sú jedným z určujúcich prvkov autentického zvuku.

Pri speve so sprievodom (napríklad sláčikovej ľudovej hudby) môže dochádzať k napätiu medzi „živým“ ladením spevákov a temperovaným ladením nástrojov. Tradične však viachlasný spev vznikol a žil bez sprievodu nástrojov, takže si zachoval svoju pôvodnú farbu a slobodu.

Rozlišujú sa dva výrazné varianty horehronského spevu – často označované ako „helpiansky“ a „šumiacky“ typ, ktoré sa líšia farbou tónu, tempom, spôsobom ozdobovania melódie a celkovým výrazom.

Remeslá a ľudová výroba

Rovnako ako spev, aj tradičné remeslá majú v obciach Muránskej planiny dlhú a pevne zakorenenú tradíciu. Miestni remeselníci sa po stáročia venovali:

- tkáčstvu a výrobe textílií – domáce plátno, koberce, zástery, obrusy,
- výrobe krojov a výšiviek – bohaté horehronské kroje so špecifickou farebnosťou a ornamentikou,
- drevorezbe a spracovaniu dreva – lyžice, misy, pastierske palice, reliéfy,
- kováčstvu a spracovaniu kovov – nadväzujúcemu na tradíciu hutníctva a železiarstva,
- kožušníckym a pastierskym remeslám – kožušinové vesty, opasky, kapsy, ozdobené kovaniami.

Tieto zručnosti sú často prezentované na miestnych trhoch, jarmokoch a folklórnych festivaloch, kde si návštevníci môžu zakúpiť autentické výrobky a spoznať tradičné techniky výroby. V mnohých rodinách sa remeslá odovzdávajú z generácie na generáciu a prepojujú starý spôsob života s dneškom.

Tento projekt je financovaný Európskou úniou z prostriedkov Plánu obnovy a odolnosti SR.